

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

РОЛЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Постановка проблеми. Розкрити особливості використання гри - як методу корекції мовлення.

Аналіз останніх матеріалів та публікацій. Наукові праці А. Богуша, С. Кондукової, Л. Лепехи, М. Шеремет, В. Медведєвої та Л. Немикіної зосереджені на вивченні використання ігрового підходу в системі корекції порушень мовлення. Вони досліджують загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) та розкривають особливості дітей, у яких спостерігається це порушення. Дана стаття присвячена важливості використання ігрових методів під час корекції лексичного запасу у дітей з загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ).

Мета статті. Головною метою цієї наукової статті є огляд та аналіз стану лексичної системи у дітей з загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ). Окрім цього, стаття розкриває основні аспекти гри як інструменту для корекції лексичного компоненту у дошкільників з ЗНМ.

Виклад основного матеріалу. Дослідження в галузі педагогіки та психології підтверджують, що гра є провідним видом діяльності для дітей дошкільного віку. Цей аспект був досліджений багатьма видатними педагогами-класиками, такими як Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, а також психологами - Л.С. Виготським, Л.С. Рубінштейном та іншими. Сучасні науковці також продовжують досліджувати цю тему, серед них Л.В. Артемова, А.К. Бондаренко, Г.І. Григоренко, В.Г. Захарченко та інші. Згідно з дослідженнями, гра надає дітям можливість діяти і водночас сприяє мовленнєвій активності [2, с. 15].

У сучасній логопедичній науці термін "недорозвинення мовлення" використовується для опису низького рівня сформованості певної мовленнєвої функції або мовленнєвої системи в цілому. Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) застосовується до дітей, які мають нормальний слух і непошкоджений інтелект, але відзначаються змінами у формуванні всіх компонентів мовленнєвої системи, які стосуються як звукової, так і смислової сторони мовлення [4, с. 235].

Класифікацію проявів загального недорозвинення мовлення (ЗНМ) розробила вчений Роза Євгенівна Левіна. Вона описала широкий спектр проявів ЗНМ, варіюючись від повної відсутності мовних засобів спілкування до розгорнутих форм зв'язного мовлення. Левіна розрізняла активний та пасивний лексичний компонент. Активний лексичний компонент включає слова, які дитина вживає в повсякденному житті і має вміння використовувати для спілкування. Пасивний лексичний компонент охоплює слова, які присутні в мовленні дитини, але вживаються лише у певних ситуаціях або не вживаються взагалі [3, с. 28].

Виділяють чотири рівні мовного недорозвитку при ЗНМ, що відображають типовий стан компонентів мовлення зокрема лексичного [4, с. 236].

Характерною ознакою лексичного компоненту при ЗНМ I рівня є практично повна відсутність словесних засобів спілкування. Активний словник знаходиться на початковому етапі розвитку. Діти можуть використовувати одне слово для позначення різних дій. У той же час, пасивний словник значно більший. Діти можуть розуміти мовлення, спрямоване до них, і виконувати прості інструкції [3, с. 29].

У дітей з II рівнем загального недорозвинення мовлення спостерігається збереження та поступовий розвиток лексичного компоненту на побутовому рівні. Активний словник поступово розширюється, що дає дитині можливість використовувати більше слів та фраз у своєму мовленні. Також пасивний словник збільшується, що означає, що дитина розуміє більше слів та виразів, ніж вживає сама. На III рівні мовленнєвого недорозвинення в активному словнику дітей переважають іменники та дієслова, які вони використовують досить часто у своєму мовленні. Зазвичай ці слова пов'язані з конкретними предметами та діями, які є для них зрозумілими та знайомими [4, с. 251].

На IV рівні загального недорозвинення мовлення (ЗНМ). Діти на цьому рівні можуть виявляти деякі порушення у вимові слів, такі як перестановка звуків або складів, заміна складів або скорочення приголосних у мовленні [3, с. 48].

Одним з найбільш ефективних методів корекції є застосування гри. Гра становить основу мовленнєво-ігрової діяльності, яка включає використання набутих раніше знань, мовленнєвих умінь та навичок у нових ситуаціях [3, с. 8].

Діти з загальним недорозвиненням мовлення мають свої особливості, які потрібно враховувати під час корекційного процесу, особливо в контексті ігрової діяльності. Ці діти можуть мати знижену інтелектуальну властивість і проявляти пізнавальну пасивність, що обмежує їхню здатність до предметної діяльності [1, с. 35].

У вітчизняній дошкільній педагогіці існує багато класифікацій дитячих ігор, зокрема за принципом самостійної творчості дітей у грі. Один з перших, хто запропонував таку класифікацію, був П.Ф. Лесгафт. Він розділив дитячі ігри на дві групи: імітаційні або наслідувальні та рухливі ігри з правилами. В класифікації за С.Л. Новосоловою ігри розподіляються за ініціативою їх виникнення. Вона виділяє такі групи ігор: самостійні ігри, які виникають за ініціативою дітей; ігри, що виникають за ініціативою дорослих; народні або традиційні ігри, що можуть виникати як за ініціативою дорослого, так і дитини [3, с. 21-22].

Докладніше досліджено в дошкільній педагогіці дидактичні ігри. Вони використовуються в навчально-виховному процесі для закріплення та уточнення знань дітей про довкілля. Важливою складовою дидактичних ігор

є використання наочного матеріалу, такого як картинки, речі або іграшки, або ж будування ігор на словесній основі [1, с. 35].

В.М. Аванесова запропонувала класифікацію дидактичних ігор за характером ігрових дій. До цієї класифікації входять наступні типи ігор: ігри-доручення; ігри з відгадуванням загадок; сюжетно-рольові дидактичні ігри; ігри з відшукуванням предметів; ігри у фанти або в заборонений "штрафний" предмет [3, с. 24].

Словесні ігри в дошкільній педагогіці є окремою групою ігор, які спрямовані на розвиток інтелектуальних здібностей та мислення дитини. А.К. Бондаренко підкреслює, що ці ігри стимулюють захоплюючу розумову діяльність, самостійність і активність мислення дитини [3, с. 24-25].

А.А. Ейрамджян розрізняє чотири групи мовленнєвих ігор залежно від їхньої мети: фонетичні, лексичні, синтаксичні та ігри-діалоги. Фонетичні ігри полягають в розвитку та виробленні правильної вимови звуків, фонем та складів. Лексичні ігри полягають в збагаченні словникового запасу дитини. Синтаксичні ігри полягають в закріпленні умінь будувати речення різної складності та вивченні синтаксичних правил. Ігри-діалоги полягають в розвитку діалогічного мовлення та комунікативних навичок [1, с. 41-42].

Мовленнєві ситуації, що базуються на ігрових елементах, є ефективним методом корекції мовлення. А. Богуш і Н. Луцан розділяють ігрові мовленнєві ситуації на дві групи, в залежності від того, який тип мовлення розвивається. Перша група включає ситуації розвитку діалогічного мовлення, а друга група охоплює ситуації, що сприяють розвитку монологічного мовлення [3, с. 26].

В дошкільній педагогічній літературі описані різноманітні ігрові мовленнєві вправи, спрямовані на розвиток мовлення дітей. Ці вправи покликані забезпечити розвиток різних аспектів мовлення, таких як звукова культура, словниковий запас, граматична правильність, діалогічне та монологічне мовлення, комунікативні навички.

Для розвитку звукової культури використовуються тренувальні, імітаційні та артикуляційні вправи, які сприяють вимові звуків, розпізнаванню звуків у словах та розвитку артикуляційних м'язів. Наприклад: «Хто як кричить?», «Гарячий чай». Для збагачення словника використовуються словесні та словниково-логічні вправи. Це можуть бути вправи, де дитина називає дії або предмети, пояснює, коли вони відбуваються або які є їх характеристики. Вправи "Хто що робить?" і "Коли це буває?" є прикладами таких вправ. Для формування граматично правильного мовлення використовуються композиційні, трансформаційні вправи, а також вправи на складання речень з важкими словами та ігрові вправи з лялькою. Наприклад: «Відгадай за описом», «Чиї діти?». Для розвитку діалогічного мовлення використовуються реплікові вправи, питально-відповідні вправи та умовна бесіда. Ці вправи сприяють розвитку вміння вести діалог, задавати запитання та відповідати на них. Наприклад: «Як можна дізнатися?», «Розпитай у товариша». Для розвитку монологічного мовлення використовуються

описові, репродуктивні, ситуативні, композиційні вправи. Це можуть бути вправи, де дитина розповідає про щось, переказує подію, обговорює тему або складає розповідь на певну тему. Наприклад: «Що буває взимку?».

Комунікативні вправи спрямовані на розвиток комунікативних навичок дитини, де вона використовує мовлення для висловлення своїх думок, припущень або розуміння значення слів. Наприклад, у вправі "А що якщо б..." дитина висловлює можливі варіанти наслідків певної ситуації [1, с. 80-81].

Вид ігор як методу корекції становить гра-змагання. Використання цього виду ігор на логопедичних заняттях допомагає створити невимушену та мотивуючу атмосферу, в якій діти активно залучаються до роботи над мовленнєвими навичками. Наприклад, у грі "Загубилася буква" їм потрібно знайти правильну букву для завершення слова.

Таким чином, регулярне виконання вправ на логопедичних заняттях є важливим для розвитку мовлення, збагачення словника та формування лексичного компонента мовленнєвого спілкування.

Висновки. Загальне недорозвинення мовлення складне порушення, яке охоплює всі мовленнєві компоненти, зокрема лексичний. Використання ігрових методів у корекції мовленнєвих порушень у дітей з загальним недорозвитком мовлення є дієвим і ефективним.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. В. Моделі структур дидактичної гри та ігрових стосунків. Дошкільне виховання. 2015. № 4. С. 15–18.
2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи. 2 -ге вид, доп. : навчальний посібник. К.: Видавничий Дім "Слово", 2012. 304 с.
3. Кондукова С. В. Особливості застосування гри в системі дошкільного сенсорного виховання дітей із загальним недорозвиненням мовлення / С. В. Кондукова, Н.В. Базима // Корекційна педагогіка. Вісник. Української асоціації корекційних педагогів. 2015. №1. С. 15-21.
4. Логопедія: підруч. / за ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-те. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.
5. Мовленнєвий розвиток. Авторські дидактичні ігри для дітей різного віку/Дитячий садок №1 (745).. 2015р.
6. Сайко Х. Я. Особливості застосування гри в системі формування лексичної компетентності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення / Х. Я. Сайко, Ю. В. Шаблінська // Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 466–470.

Форостян О. І., Гріднева Т. Р.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ В
ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНОМУ ЦЕНТРІ

Постановка проблеми. В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію, але в той же час створює відповідні умови для отримання якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта визнає, що всі діти можуть